

Formy spędzania czasu wolnego, red. M. Banach, T. W. Gierat, Wydawnictwo «scriptum» Kraków 2013.

7. Muszyński W., *Syndrom braku czasu we współczesnym społeczeństwie*, w: *Nowy wspaniały świat? Moda, konsumpcja i rozrywka, jako nowe style życia* p. red. W. Muszyńskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.

8. Panchal N., Kamal R., Follow C. C., Garfield R., *The Implications of COVID-19 for Mental Health and Substance Use*, 2021 <https://www.kff.org/coronavirus-covid-19/issue-brief/the-implications-of-covid-19-for-mental-health-and-substance-use/> [data wejścia na stronę 10.11. 2021].

9. Parol R., *Modele czasu wolnego i ich znaczenie w kształtowaniu prozdrowotnego stylu życia w ujęciu pedagogiki resocjalizacyjnej*, w: *Male tęsknoty? Style życia w czasie wolnym we współczesnym społeczeństwie* p. red. W. Muszyńskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.

10. Pollard, M., Tucker J., Green H. «Changes in adult alcohol use and consequences during the COVID-

19 pandemic in the US», *JAMA Network Open*, Vol. 3/9, 2020, p. e2022942, <http://dx.doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.22942>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КЕМПІНЬСКА Уршуля – доктор наук, директор Інституту педагогіки, Куявська вища школа у Влоцлавку (Польща).

Наукові інтереси: дозволя, пандемія Covid-19, карантин, наслідки соціальної ізоляції.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KEMPIŃSKA Urszula – dr, Director of the Institute of Pedagogy, Cuiavian University in Włocławek (Poland).

Circle of scientific interests: czas wolny, pandemia Covid-19, lockdown, skutki izolacji społecznej.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2021р.

УДК 373.3.091.313:811.111

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-21-25

КОТЕЛЯНЕЦЬ Юлія Сергіївна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-3932-1824>
e-mail: youliana15us@gmail.com

НІКІТІНА Олена Олександрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-1045-5300>
e-mail: hele-nikitin@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТРВЗ-ПЕДАГОГІКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Невпинне реформування системи освіти, вивчення європейського досвіду з покращення якості освіти та запровадження різноманітних підходів та освітніх технологій в практику роботи українських шкіл, все частіше акцентує увагу педагогів на соціальній мобільності, толерантності та комунікативній компетентності, як основних характеристиках зростаючої особистості. Відповідно до нових освітніх стандартів, проблеми та завдання формування іншомовної компетентності здобувачів освіти набувають особливого значення, оскільки комунікативна компетентність визначається як інтегративна, орієнтована на досягнення практичного результату здатність до оволодіння іноземною, у пріоритеті англійською мовою. Своєю чергою це змінює підходи в системі загальної середньої освіти, що першочергово реалізується у початковій школі. Саме тому, формування іншомовної компетентності

молодших школярів набуває все більшої актуальності.

Іноземна мова складає основу успішного становлення майбутнього фахівця в усіх без винятку галузях діяльності. Початковий етап вивчення іноземної мови має пріоритетне значення, оскільки в цей період закладається основа навичок комунікації: здатність дитини до мовленнєвого наслідування та мимовільного оволодіння мовою.

У Державному стандарті початкової освіти наскрізні вміння визначено спільними для всіх компетентностей. Для нашого дослідження особливий інтерес представляють критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми. Набування компетентностей молодшими школярами відбувається через навчання, яке здійснюється на засадах діяльнісного, інтегрованого підходах та проєктного навчання, оволодіння

іншомовною компетентністю передбачає ще й комунікативний підхід [1].

Для вирішення цих завдань сучасний вчитель повинен володіти системою методичних прийомів, які спрямовані на постановку проблемних завдань, стимуляцію активної пізнавальної діяльності учнів, розвиток творчого мислення молодших школярів в умовах розвивального освітнього середовища. Тому, упровадження елементів ТРВЗ-педагогіки на уроках англійської мови в початковій школі заслуговує на особливу увагу, адже використання інтелектуальних інструментів ТРВЗ-педагогіки для розвитку творчого та системного мислення школярів допомагає успішно вирішувати окреслені завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми організації та удосконалення навчання іноземної мови молодших школярів розглядають такі дослідники як: О. Бернацька, С. Ніколаєва, О. Бігич, А. Щукін, О. Кміть, М. Комогорова, М. Денисенко, О. Паршикова, С. Роман та ін. Формування іншомовної компетентності молодших школярів з використанням сучасних освітніх технологій досліджено у наукових працях О. Паршикової, Л. Савченко, Т. Олинець, І. Ільницької та ін. Категорія творчого мислення представлена в дослідженнях А. Рахімова, Дж. Ніренберга, Дж. Гілфорда, В. Кременя та ін. Мислення як когнітивний аспект творчої діяльності людини розглянуто в працях І. Пасічник, О. Лоюк, Дж. Ніренберг та ін. Проблема творчості та творчого мислення описані в працях О. Андрощук, І. Білої, Д. Богоявленської, О. Дьяченко, Л. Мішихи та ін.

Мета статті – обґрунтувати важливість цілеспрямованої роботи із формування іншомовної компетентності молодших школярів; проаналізувати дієві методичні прийоми для розв’язання окресленої проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до чинних навчальних програм для початкової школи [9; 10], перший етап навчання іншомовної комунікації є надзвичайно важливий, оскільки в цей час закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, які є необхідними та достатніми для подальшого її розвитку й удосконалення. У цей період створюються передумови для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також здатність до оволодіння основними видами іншомовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання та письмо) у межах програмових вимог. У навчанні молодших школярів іноземної мови особливу роль відіграє методично грамотно організована

робота із систематичного повторення навчального матеріалу.

Організація освітнього процесу відповідно до вимог Нової української школи передбачає зміну підходів до проведення й уроків англійської мови. Це проявляється не лише в структурі самого уроку, а й методах і прийомах навчання, формах організації діяльності здобувачів, залученні новітніх засобів навчання. Разом із тим, існування значної кількості підручників та навчально-методичних комплексів з англійської мови, як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, вимагає від учителя добору навчального матеріалу, який повністю реалізує дидактичну модель освітнього процесу, реалізовану в чинних підручниках. Дана модель передбачає наявність комунікативних вправ і завдань, які розглядаються як засоби навчання мови і мовлення, та реалізуються у логічній послідовності, з метою забезпечення ефективного формування іншомовних умінь і навичок у різних видах мовленнєвої діяльності [6, с. 3–5].

Державним стандартом початкової освіти [1] ключова компетентність «спілкування іноземними мовами» визначена як можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування, реалізується через предметні компетентності. Узагальнена схема ключової компетентності «спілкування іноземними мовами» в умовах НУШ представлена нами на рис. 1:

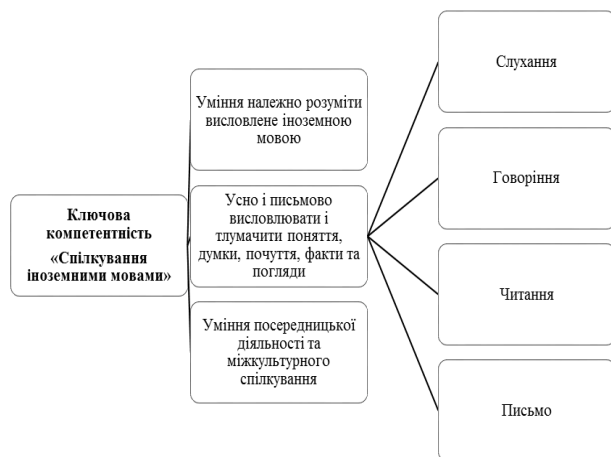

Рис. 1. Ключова компетентність «спілкування іноземними мовами»

Нова українська школа працює на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти в основі якої лежить принцип дитиноцентризму, який передбачає максимальне наближення навчання і виховання кожної дитини до її сутності, здібностей та особливостей. До основних напрямків дитиноцентризму (за Д. Дьюї) належать: свобода педагогічної творчості;

активність учнів в освітньому процесі; інтереси учнів, створення відповідного навчального середовища; практична спрямованість навчальної діяльності; врахування індивідуальності кожної дитини; виховання «вільної, незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом».

Відповідно до цього принципу змінюється і підхід до формування іншомовної компетентності молодшого школяра: від комунікативних типів завдань до завдань творчих (креативно-інноваційних).

З метою реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи активно впроваджується проблемне навчання. У дослідженнях І. О. Ільницької [2], особливу увагу приділено розробці різних видів проблемних ситуацій, методиці підготовки та проведення уроків, а також вивченню впливу проблемних завдань на розвиток пізнавальної діяльності школярів.

Український дослідник А. В. Фурман [11] розглядає питання проблемного навчання з позиції психолого-педагогічних умов організації та ефективного використання проблемності в навчанні. У його працях особливої уваги приділено методиці застосування проблемних ситуацій на основі диференційованого підходу до учнів різних вікових груп.

Для молодших школярів технологія ТРВЗ – це технологія колективних ігор з детальними методичними рекомендаціями. Такі форми роботи навчають молодших школярів виявляти суперечливі властивості предметів, явищ і розв'язувати ці протиріччя. Виявлення та розв'язання протиріч дослідники розглядають як основу творчого мислення. Одним із складників творчого мислення дослідники розглядають критичне. У науковій літературі під критичним мисленням розуміють процес аналізу, синтезу та обґрунтування оцінки достовірності інформації, здатності мислити над ситуацією глобально, знаходити причини та альтернативи, здатності змінювати свою позицію на основі фактів та аргументів, правильно використовувати результати та знаходити правильні рішення навчальних задач. У наукових розвідках відзначено, що учнів молодшого шкільного віку доцільно залучати до процесу критичного мислення, адже вони із задоволенням беруть участь у вирішенні складних проблем і демонструють високий рівень уміння приймати рішення. Учитель може використовувати базові прийоми формування критичного мислення щодня. До ключових етапів організації технології розвитку критичного мислення належать такі:

1. Виклик. На цьому етапі забезпечується формування особистого інтересу дитини для отримання інформації. Учні повинні думати та

розповідати однокласникам (за допомогою індивідуальної, парної та групової роботи, асоціацій, мозкового штурму, взаємних передбачень, розгляду проблемних питань тощо) про інформацію, яку вони знають з теми обговорення. Цей етап дозволяє учням усвідомити наявні знання та створити основу для отримання нових знань. Завдання вчителя на цьому етапі – узагальнити знання дітей, допомогти кожному визначити «особисті знання» та основні цілі отримання нових знань.

2. Розуміння. Діти дізнаються про нову інформацію. Вони повинні здійснити саморефлексію, аби виділити відому та невідому для них інформацію. На цьому етапі гарним прийомом є заповнення таблиці «Знаю» / «Не знаю»/«Хочу дізнатися». Після вивчення нової інформації кожен учень повинен розповісти, які опорні фрази/слова допомогли йому зрозуміти інформацію, а які заважали. Основний принцип цього етапу полягає у тому, що вчитель повинен дати учням право мислити критично для індивідуального пошуку інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом.

3. Саморефлексія. Учні повинні подумати про те, що вони вивчили, і як вони можуть застосувати нові знання у схожих ситуаціях; обговорити, як це змінило їхні думки, бачення, поведінку (логічний ланцюжок, карусель, квітка Блума, рефлексія, технологія колективного критичного аналізу).

Ефективним прийомом організації роботи з розвитку критичного мислення може стати Bloom's Taxonomy Level Questions, яка передбачає такі етапи з певним переліком відкритих і закритих запитань:

Remembering: Who ...? Where ...? What did happen ...?

Understanding: Why ...? How to say in another words ...? What is the main idea of the story?

Applying: In what other similar situations you've been? What question do you want to ask the main heroes? Explain what can be if ...?

Analyzing: How is the story related to your life? Set the sequence of events in the story. What is the connection between the main idea of the story and the main character?

Evaluating: Why do you think ...? What is the fault of the situation described in the story can you make? Formulate rules of

Creating: Did the main character do the right thing? Do you agree/disagree with the main idea...? Explain. How would you adapt the plot to create another story? [12].

Однозначно, такий підхід до організації роботи під час навчання читанню нового тексту змушує учнів мислити критично та творчо. У молодших школярів змінюється емоційний настрій, вони стають більш зосередженими,

міркують, уявляють, а головне пригадують життєві ситуації, а тому відразу бачать можливість застосування нових знань у схожих ситуаціях.

Технологія розвитку критичного мислення (автори: Ч. Темпл, К. Мерідіт, Дж. Стіл, С. Уолтер), спрямована на розвиток творчості та креативності. Ця технологія вдало доповнює ТРВЗ і не викликають суперечностей в освітньому процесі, оскільки творче мислення – це мислення, результатом якого є відкриття принципово нового або вдосконалення старого вирішення тієї чи іншої навчальної проблеми. Однак використання цих прийомів вчителями іноземної мови ускладнюється тим, що мова – це і предмет вивчення, і знаряддя праці. Тому, необхідно не тільки навчитися вирішувати поставлені питання творчо, а й опановувати початкову мовну базу. Це означає, що необхідно адаптувати прийоми ТРВЗ і РКМ технологій до предмету іноземна мова.

Розглянемо застосування прийомів в рамках навчання іношомовної мовленнєвої діяльності. Основними прийомами формування вимовних і інтонаційних навичок є фонетичні розминки, звуконаслідувальні та інтонаційні ігри, рольові ігри, мовні проблемні ситуації, проте всі вони подаються в контексті прийомів ТРВЗ-технології: «Створюємо казки», «Театралізація», «Оживи картину», «Кола по воді», «Прослуховування із зупинками», які надають процесу формування вимовних навичок яскравої творчості та комунікативного забарвлення.

1. «Створюємо казки»

На самому початку процесу постановки іношомовної вимови необхідно познайомити учнів з будовою мовленнєвого апарату, розкрити його резерви. Для цього педагоги часто використовують гру-казку «Mr. Tongue» – «Пан Язичок», де учні персоналізують мовленнєві органи і вивчають різні позиції постановки язика під час іношомовної вимови.

Головна дійова особа – персоналізований орган – язичок.

Місце дії – ротова порожнину.

Час дії – ранок.

Сценарій казки залежить від тих звуків, які необхідно відпрацювати на даному уроці. Учні виконують потрібні дії, спостерігають процес вимови звука в дзеркалі. Цю гру можна нескінченно вдосконалити та доповнювати, в залежності від поставлених завдань.

2. «Оживи картинку»

Для презентації та відпрацювання звуків можна успішно використовувати звуконаслідувальні ігри. Гра «Старий будинок» дозволяє тренувати будь-які необхідні звуки. Учитель занурює дітей в атмосферу старого будинку, де кожна річ говорить своєю мовою, але щоб почути ці звуки, потрібно

прислухатися. Учні імітують звуки будинку, попутно тренуючи фонетичні явища.

Цю гру можна ускладнити на наступних етапах навчання і запропонувати поговорити від імені будь-якої речі, дотримуючись фонетичних норм мови, що вивчається.

3. «Театралізація»

Для формування інтонаційних навичок можна з успіхом використовувати гру «Оркестр» або «Нотки читання». Учитель пише на дошці речення і інтонує їх, показуючи рух тону голосу стрілками. Далі вчитель дає зразок інтонаційної структури речення, діти дивляться на дошку, стежать за рухами палички, яка показує рух тону голосу, і повторюють за вчителем.

Даний прийом ефективний на будь-якому етапі освоєння фонетики. Його можна використовувати як фонетичну зарядку при повторенні інтонаційних структур і в старших класах. Іншим варіантом при роботі над вимовою на початковому етапі, а особливо для розвитку вміння чути різницю між звуками, які звучать схоже та відмінно в рідній мові й англійській, є гра «Іноземці в Україні» або «Перекладачі». Ця гра будується на вимові українських прислів'їв з англійським акцентом.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. У нашій науково-методичній розвідці розглянуто особливості формування іношомовної компетентності молодших школярів та розвивальні технології, які сприяють вирішенню проблеми навчання дітей англійської мови в умовах НУШ. Доведено, що запропоновані методичні прийоми, актуальні в сучасних освітніх технологіях, значно урізноманітнюють освітній процес, розвивають творчу активність та креативність, спонукають до активної навчально-пізнавальної діяльності. Обґрунтовано важливість застосування сучасних освітніх технологій на уроках англійської мови в умовах Нової української школи.

Подальші розвідки буде спрямовано на вивчення й систематизацію інших методичних прийомів, які забезпечать формування іношомовної компетентності учнів молодшого шкільного віку.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. 24 липня 2019 р. Електронний ресурс. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Ильницкая И. А. Проблемная ситуация и пути создания на уроке. М. : Знание, 1985. 80 с.
3. Козінцева Т. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 2. С. 10–15.
4. Кміть О. В. Пріоритетні тенденції англійської початкової освіти в контексті концепції

«Нова українська школа». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 156. 2018. С. 62–65.

5. Методика навчання іноземних мов у початковій школі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Котенко, А. В. Соломаха [та ін.]. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 356 с.

6. Навчання англійської мови у новому контексті (початкова школа 1-4 класи). Типова освітня програма. Британська рада в Україні, Київ, 2019. 15 с.

7. Олинець Т. Формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів засобами проектно-технології. *Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць*. Вип. 25 (2-2018). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 236–240.

8. Паршикова О. Застосування комунікативно-ігрових прийомів у формуванні іншомовної лексичної компетентності молодших школярів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2015. Вип. 82. С. 9–14.

9. Савченко О. Я. Типова освітня програма для 3-4 класів НУШ. Електронний ресурс. URL.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Savchenko.pdf>

10. Типові освітні програми для 1-2 класів НУШ. Електронний ресурс. URL.: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf>

11. Фурман А. В. Проблемні ситуації в навчанні. К. : Рад. Школа, 1991. 191 с.

12. Bloom's Taxonomy Question Stems For Use In Assessment [With 100+ Examples]. URL.: <https://tophat.com/blog/blooms-taxonomy-question-stems/>

REFERENCES

1. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity*. (2019). [State standard of primary education.]. Kyiv.

2. Ylmytskaia, Y. A. (1985). *Problemaia sytuatsiya u puty sozdaniya na uroke*. [Problem situation and ways to create a lesson]. Moskva.

3. Kozintseva, T. (2018). *Krytychne myslennia yak zasib formuvannia ta rozvytku tvorchykh zdibnostei molodshykh shkoliariv*. [Critical thinking as a means of formation and development of creative abilities of junior schoolchildren.]. Kyiv.

4. Kmit, O. V. (2018). *Priorytetni tendentsii anhlomovnoi pochatkovoї osvity v konteksti kontseptsii «Nova ukkrainska shkola»*. [Priority trends of English-language primary education in the context of the concept of «New Ukrainian school»]. Chernihiv.

5. *Metodyka navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli*. (2013). [Methods of teaching foreign languages in primary school]. Kyiv.

6. *Navchannia anhliskoi movy u novomu konteksti (pochatkova shkola 1-4 klasy). Typova osvitnia prohrama. Brytanska rada v Ukraini*. (2019). [Learning English in a new context (primary school grades 1-4). A

typical educational program. British Council in Ukraine]. Kyiv.

7. Olynets, T. (2018). *Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv zasobamy projektnoi tekhnolohii*. [Formation of foreign language communicative competence of junior schoolchildren by means of project technology]. Kamyanets-Podilsky.

8. Parshykova, O. (2015). *Zastosuvannia komunikatyvno-ihrovyykh pryimiv u formuvanni inshomovnoi leksychnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv*. [The use of communicative and game techniques in the formation of foreign lexical competence of junior students.]. Kharkiv.

9. Savchenko, O. Ya. (2019). *Typova osvitnia prohrama dlia 3-4 klasiv NUSh*. [Typical educational program for 3-4 grades of NUS.]. Kyiv.

10. *Typovi osvitni prohramy dlia 1-2 klasiv NUSh*. (2019). [Typical educational programs for 1-2 grades of NUS.]. Kyiv.

11. Furman, A. V. (1991). *Problemni sytuatsii v navchanni*. [Problem situations in learning.]. Kyiv.

12. Blooms Taxonomy Question Stems For Use In Assessment.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КОТЕЛЯНЕЦЬ Юлія Сергіївна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток мовної творчості дітей дошкільного віку, розвиток словника молодших школярів на уроках англійської мови.

НИКІТИНА Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: формування ключової компетентності «уміння вчитися впродовж життя» у молодших школярів на уроках математики.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KOTELIANETS Iuliya Sergeevna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education Methods of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: development preschool children's language creativity, development of primary school pupils' vocabulary during English lessons.

NIKITINA Olena Alexandrovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Preschool and Primary Education Methods of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: formation of key competence «lifelong learning ability» in junior high school students in mathematics lessons.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2021р.